

Institut
d'Estudis
Catalans

Centenari de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans

Palau de la Generalitat de Catalunya

14 d'abril de 2011

Discurs del president de l'Institut d'Estudis Catalans

És un honor i un privilegi dirigir-vos la paraula amb motiu de la commemoració del centenari de la fundació de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Un esdeveniment que acabaria essent cabdal per al destí de la nostra llengua i també per a la cultura catalana que a tots ens agermana.

Permeteu-me que, d'antuvi, us digui uns mots sobre l'Institut, del qual forma part essencial i indestriable la Secció Filològica.

En els temps moderns, un país es fa. El basteix, com a tal, la seva gent. Temps era temps, els països s'anaven fent sols; esdevenien. Fins que un dia, la gent els reconeixia com a tals, i llurs veïns també. Els països moderns, en canvi, són fets conscientment pels seus ciutadans. Ells malden per a donar-los la forma, el tarannà i la direcció de la seva història. Són, doncs, el fruit de l'esforç conscient de bastir un país, de donar-li un sentit precís com a

comunitat de vida. Els països de llengua catalana no han estat cap excepció d'aquest corrent propi dels temps moderns, més aviat en són el paradigma.

L'Institut d'Estudis Catalans, l'acadèmia de les ciències i les humanitats del país, fou fundat ara fa cent quatre anys, el juny del 1907. És part indestriable d'aquest gran corrent d'afirmació i creació conscient d'un país en condicions de modernitat.

En el nostre cas, en què la dimensió estatal pròpia ens mancava, el procés necessari d'institucionalització fou impulsat per Enric Prat de la Riba, amb un encert excepcional, a partir de la idea de Josep Pijoan de dotar el país d'una acadèmia dedicada a la recerca i al conreu científic del coneixement. Immediatament rebé el suport d'un estol, tan migrat com potent allora, de savis patriotes modernitzadors: homes com Josep Puig i Cadafalch, Antoni Rubió i Lluch i Eugeni d'Ors, i també el mallorquí Miquel dels Sants Oliver, personalitat decisiva en la recuperació, la universalització i el relleu de la nostra cultura. Aviat també hi seria mossèn Antoni Maria Alcover, un altre mallorquí, que esdevindria un dels més grans lingüistes que havia de generar la cultura del nostre poble. I, naturalment, Pompeu Fabra.

Ensems amb la creació d'una mancomunitat de diputacions provincials que permeté un primer pas decisiu vers l'autogovern de Catalunya, l'Institut fou el fruit més significatiu de la primera generació modernitzadora del catalanisme. La revolució industrial l'havia precedit; ara calia fer la revolució cultural, és a dir,

l'educativa, la universitària i la lingüística. L'Institut esdevingué el pal de paller d'aquesta segona tasca de redreçament i creació.

En condicions de greu precarietat administrativa —Prat de la Riba havia arribat tot just a la Presidència de la provincial i provinciana Diputació barcelonina—, hom passà del catalanisme romàntic i nostàlgic a la reivindicació d'eines institucionals que estiguessin a l'altura del fort desenvolupament industrial i capitalista del nostre país. El país responia així a la seva pròpia *tradició de modernitat*. En efecte, ni a Catalunya, ni a les Illes Balears ni al País Valencià hi ha primordialment una disjuntiva entre tradició i modernitat, sinó més aviat un anhel tradicional de modernització. La modernitat constitueix la tradició més definitiva dels nostres pobles.

Amb aquest capteniment, l'Institut fou l'invent i la solució per a una comunitat endèmicament precària en l'àmbit de l'educació superior i de la producció regular de coneixement científic, gairebé sense recursos. Aleshores, la migradesa de les institucions universitàries i de recerca científica a Catalunya era tan extrema que el modest Institut inicial pogué, de bell antuvi, acomplir amb esclat les tasques encomanades, amb recursos molt limitats, si bé el capital humà inicial fou de la més alta qualitat. L'Institut nasqué enfortit per la ideologia racionalista, europeïsta i «mediterrània» del Noucentisme, fins al punt que la lacònica i eloqüent expressió «l'Institut és el Noucentisme» no és gens fora de lloc.

Fruit també del nou catalanisme, lligat a la victòria política de Solidaritat Catalana el 1906, l'Institut d'Estudis Catalans s'encomanà d'un impacient desig d'enriquir el país amb les institucions imprescindibles que no hi havia, com és ara una biblioteca nacional, un servei de preservació i protecció del nostre massiu patrimoni arqueològic i històric, o uns serveis i laboratoris escandalosament inexistent. Així, al cap de pocs mesos d'haver estat fundat, l'Institut encetava les tasques de recuperació del patrimoni artístic i arqueològic del Pirineu i d'Empúries, i també les de la creació d'una biblioteca nacional i de museus fins llavors inexistent, a més de promoure els estudis universitaris que ens mancaven.

Els pares fundadors sentiren també —i amb urgència— la necessitat de dur a terme la tasca punyent de codificar, normativitzar i preservar la puresa de la llengua catalana.

El 1911, l'Institut creà, a més d'una secció de ciències, una secció filològica, que hauria de dur a bon port un diccionari general de la llengua, a més d'un conjunt de treballs gramaticals i modernitzadors, sota la inspiració de Pompeu Fabra. D'altra banda, mossèn Alcover continuava la seva tasca gegantina, que no sempre convergia amb la fabriana, però amb la qual tenim també un deute moral i material immens. És tot això el que commemorem avui en el centenari de la Secció Filològica, una branca cabdal de la nostra acadèmia.

La notable expansió universitària i científica que els Països Catalans han experimentat al llarg dels darrers decennis ha

modificat, afortunadament, la situació present. Si fem abstracció dels molts anys de persecució anticatalana —sota les dues dictadures, la del general Primo de Rivera i la més dura i llarga del general Franco—, en què la mera supervivència de l'acadèmia com a tal era, tota sola, el servei més gran que hom podia retre a la nació, hem d'entendre que la política original d'omplir buits abismals ja no és la mateixa.

El perill per a l'Institut —des de la plena recuperació, el 1976, amb el fort desenvolupament del món universitari en l'àmbit català i l'expansió de la recerca científica en tots els camps— podria haver estat el d'una pèrdua de la seva tasca primerenca supletòria i compensatòria. Les diverses presidències i consells de govern que han estat al capdavant de la nostra acadèmia han estat sempre conscients que, per a l'alta cultura i ciència del país, l'Institut d'Estudis Catalans no pot esdevenir una acadèmia dedicada només als aspectes més convivencials d'una *société savante*, amable lloc d'encontre del savis del país.

La seva visió pròpia, avui, és la de ser, abans de res, una acadèmia activa, que no accepta que la funció que duu a terme consisteixi únicament a ser un àmbit de trobada o un aixopluc per als seus membres. Per començar, l'Institut d'Estudis Catalans avui es legitima per l'arrelament cultural, científic i social a tots els països de cultura, llengua i civilització catalanes. Les vint-i-vuit societats filials que el formen apleguen la xifra prou eloqüent de gairebé deu mil socis, que conreen les disciplines més diverses, des de la

matemàtica als estudis hebraics, des de la literatura a la filosofia, des de la biologia i la història natural fins a l'economia política i la sociologia. L'Institut genera un conjunt molt ampli de publicacions en llengua catalana i, en alguns casos, prou significatius, en la *lingua franca* del nostre temps, l'anglès. L'Institut, forma, en conjunt, una «acadèmia d'acadèmies», on cadascuna de les cinc seccions, unides en una sola casa del coneixement, responen nogensmenys a l'ordre comú i compartit de l'arbre de la ciència lul·lià a casa nostra.

La contínua producció de treballs i revistes científiques en tots els camps, sovint en estreta col·laboració amb universitats i centres de recerca, continua el seu procés creixent. L'aparició recent del tercer volum de *La ciència en la història dels Països Catalans*, en col·laboració amb la Universitat de València; de l'obra pluridisciplinària sobre sismologia i terratrèmols a Catalunya, o de l'estudi recent de la Secció de Ciències Biològiques sobre les malalties emergents d'avui, palesen aquesta activitat actual. Apareixen, així, obres de referència rigoroses i originals que tenen sovint una utilitat immediata evident. N'hi ha que, com l'edició dels grans portolans dels geògrafs mallorquins, són espectaculars. Un altre exemple és l'extraordinari *Atlas lingüístic* que continuem confegint i publicant sota la direcció del professor Joan Veny.

El nostre arrelament territorial es manifesta mitjançant les nostres seus: a Castelló, a Lleida, a Alacant, a Perpinyà i, la més recent, a Ca n'Oleo, al costat de l'Almudaina de Ciutat de Mallorca. També es manifesta en el gran nombre d'acadèmics i científics que

són membres de l'Institut i pertanyen a tots els territoris del nostre àmbit lingüístic i cultural. A tall d'exemple, un eivissenc, Isidor Martí, és avui president de la Secció Filològica, de la qual commemorem el centenari.

Afortunadament, ens podem permetre mirar el passat sense cap excés de nostàlgia. El nostre capteniment com a ciutadans de llengua catalana en el segle XXI, obliga i esperona l'Institut d'Estudis Catalans a continuar la feina del passat amb les exigències morals del present. Els fets ho diuen tot. La nostra activitat com a centre de recerca pluridisciplinari i els projectes en curs justifiquen el que fem i el que hom espera de nosaltres. Tant la Secció Filològica com l'Institut sencer continuaran servint les tasques científiques i culturals del país de la mateixa manera com ho han fet fins ara. Si en el passat hem sabut afrontar les dificultats més grans, en el present, tot seguint l'exemple de la nostra Secció Filològica, sabrem superar les dificultats —molt més subtils i complexes— del món contemporani. En altres mots, sabrem estar a l'altura del que el país demana de la seva acadèmia de les ciències.

Moltes gràcies, senyores i senyors, per haver-me escoltat.

Salvador Giner